

پروژه مدیریت چندمنظوره جنگل های هیرکانه
جوامع توانمند، جنگل های پایدار، میراث جهانی

راهنمای جنگلداری چندمنظوره اجتماع محورد در حوزه های منتخب پروژه مدیریت چندمنظوره جنگل های هیرکانه

محصولات جنگل

چشم انداز جنگل

کیفیت هوا

گردشگری و تفریح

آموزش

تولید آب

اجتماع اقتصاد منابع طبیعی

کنترل سیلاب

تولید چوب

کاهش رواناب

ترسیب کربن

سلامت

تنوع زیستی

پروژه مدیریت چندمنظوره جنگل های هیرکانی

راهنمای جنگلداری چند منظوره اجتماع محور در حوزه های منتخب پروژه مدیریت چند منظوره جنگل های هیرکانی

علامت اختصاری	عنوان کامل	معادل انگلیسی
GEF	صندوق تسهیلات جهانی محیط زیست	Global Environment Fund
CBO	سازمان اجتماع محور	Community Base Organization
CF	جنگلداری اجتماع محور	Community Forestry
CFMP	طرح جنگلداری اجتماع محور	Community Forestry Mannagment Plan
CHFP	پروژه مدیریت چند منظوره جنگل های هیرکانی	Caspian Hyrcanian Forests Project
CPR	رژیم اموال مشترک	Common Property Regime
FHC	شورای عالی جنگل	Forest High Council
FMP	طرح جنگلداری	Forest Management Plan
FRWO	سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری کشور	Forest, Range and Watershed Organization
GIS	سیستم اطلاعات جغرافیایی	Global Information System
GPS	سیستم مکان یابی جهانی	Global Posion system
LCC	کمیته هماهنگی محلی	local coordination committee
MTR	ارزیابی میان دوره ای	Interim Evaluation
NPD	مجری ملی پروژه	National Project
NTFP	محصولات غیر چوبی جنگل	Non Timber Forest Products
PRA	ارزیابی مشارکتی روستایی	Rural Participatory Evaluation
RCC	کمیته هماهنگی منطقه ای	Regional Coordination Committee
SWOT	تجزیه و تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدات	Analysis of Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats
UNDP	برنامه عمران ملل متحد	United Nations Development Programme

فهرست

۴	مقدمه
۵	اهداف جنگلداری چندمنظوره اجتماعی
۷	میزان اختیارات و مشارکت جوامع محلی در سطح بین‌المللی در مدیریت جنگل
۷	تاریخچه جنگلداری اجتماعی در دنیا
۸	تعاریف و انواع جنگلداری چندمنظوره اجتماعی
۸	اصول کلیدی جنگلداری چندمنظوره اجتماع‌محور
۸	حوزه‌های الگویی اجرای جنگلداری اجتماعی
۱۱	فرآیند تدوین دستورالعمل برنامه‌ریزی جنگلداری چندمنظوره اجتماعی برای حوزه‌های پایلوت
۱۴	شناسایی جوامع محلی برای جنگلداری اجتماعی
۱۵	تأسیس و راه‌اندازی گروه جنگلداری اجتماعی
۱۸	تسهیل برنامه‌ریزی جنگلداری اجتماعی
۲۰	تصویب طرح جنگلداری اجتماعی
۲۲	سنتز
۲۳	پیوست ۱: معیارهای طراحی Ostrom برای نظام‌های دارایی عمومی (مشترک) موفق
۲۵	پیوست ۲: افزایش آگاهی در مورد (جنگلداری اجتماع‌محور)
۲۶	پیوست ۳: تحلیل ذی‌نفعان
۲۷	پیوست ۴: تهیه نقشه عرصه جنگلداری اجتماعی و حقوق سنتی (عرفی) اراضی
۲۷	پیوست ۵: ترسیم سری‌ها
۲۸	پیوست ۶: تعیین اهداف مدیریتی و فعالیت‌ها
۳۰	پیوست ۷: تعریف فرآیندهای اجرایی و عملی
۳۰	پیوست ۸: طراحی برنامه پایش
۳۱	پیوست ۹: ارزیابی اثرات زیست محیطی به صورت مشارکتی
۳۲	پیوست ۱۰: مالکیت زمین و منابع در حوزه‌های پایلوت جنگلداری اجتماع‌محور
۳۳	رژیم مالکیتی موافقت شده برای حوزه‌های پایلوت پروژه هیرکانی
۳۵	پیوست ۱۱: چارچوب قانونی
۳۵	چارچوب مقررات قانونی برای حوزه‌های پایلوت جنگلداری اجتماع‌محور

مقدمه

جنگل های شمال کشور به جنگل های ناحیه رویشی هیرکانی یا خزری شهرت دارد و به عنوان میراث طبیعی جهانی متعلق به اواخر دوران سوم زمین شناسی است، به همین جهت در زمره کهن ترین جنگل های پهن برگ جهان محسوب می شود. این اکوسیستم طبیعی دارای ارزش های متعدد محیط زیستی، اکولوژیکی، ژنتیکی و اقتصادی است. این جنگل ها از طرق متفاوتی مورد تهدید قرار گرفته اند، وجود دام، بهره برداری روستایی، قاچاق چوب، پسماند، تغییر اقلیم، آتش، آفات و امراض و غیره از جمله عوامل تهدید کننده می باشند که لازم است برای توقف روند تخریب این منابع در قالب طرحی مدون، مورد مدیریت قرار گیرند.

در همین راستا تهیه طرح های جنگلداری در جنگل های شمال از سال ۱۳۳۹ با استفاده از کارشناسان سازمان جنگل ها و مراتع کشور آغاز و در ادامه با استفاده از همکاری کارشناسان خارجی و شرکت های مهندسی مشاور داخلی روند تهیه طرح های جنگلداری ادامه یافته که تا سال ۱۳۹۰ بالغ بر ۱۴۴۸۵۰ هکتار بوده است. روش های مدیریتی متنوعی از جمله دولتی، خصوصی و تعاونی در عرصه های تهیه طرح شده، اعمال گردید که هریک دارای مزایا و معایب خاص خود بوده که به دلیل اقتصاد تک بعدی و عدم توجه به میزان اهمیت و اثر جوامع محلی عملاً در مدیریت جنگل عملکرد مناسبی نداشتند.

توسعه پایدار با تاکید بر حفظ و توسعه منابع طبیعی تجدید شونده به ویژه جنگل از شاخصه ها و اصول پایدار اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و اکولوژیکی در اجلاس زمین در سال ۱۹۹۲ در ریو تعریف شده و به عنوان دستور کار ۲۱ در سراسر جهان شناخته شده است که مورد تأیید دولت های عضو از جمله جمهوری اسلامی ایران قرار گرفته است.

در دستور کار ۲۱ تاکید شده است که بحران اکولوژیک جهان تنها از طریق به کارگیری توانمندی های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطوح محلی و منطقه ای قابل حل خواهد بود. چراکه در قرن حاضر بسیاری از کشورها با بحران های زیست محیطی متعددی از جمله تخریب جنگل ها، فرسایش خاک، از بین رفتن تنوع زیستی و نظایر آن ها روبرو هستند، با وجود تلاش ها و اقدامات انجام شده توسط نهادها و سازمان های دولتی متولی متأسفانه تبعات ناشی از آن هنوز پابرجاست. به همین منظور تغییر نحوه مدیریت از اقتصاد تک بعدی و همچنین مشارکت فعال جوامع محلی در کلیه امور مدیریت جنگل با توجه به تجربیات موفق جهانی امری لازم است.

در مقطعی از تاریخ گذشته اجرای طرح های جنگلداری با دیدگاه حفاظت، احیاء توسعه و بهره برداری مستمر، در این مناطق شروع شد. اجرای طرح جنگلداری در چنین مناطقی عمدتاً به صورت دولتی و تعداد کمی هم توسط مجری

خصوصی، معمولاً با واگذاری اجرای امور و به کمک و توسط نیروهای ماهر غیربومی صورت می‌گرفت.

ضمناً در مورد محصولات غیرچوبی و غیر علوفه‌ای (محصولات فرعی)، گیاهان خوراکی، دارویی، صنعتی و زینتی هیچ‌گونه مطالعه و بررسی مدونی در جنگل‌های شمال کشور صورت نگرفت و معلوم نیست بهره‌برداری بدون طرح و برنامه این قبیل محصولات چه به صورت خودمصرفی و چه به صورت تجاری تاکنون چه تأثیری بر روی طبیعت و محیط‌زیست دارد که خوشبختانه سازمان دهی بهره‌برداری این محصولات در پروژه مدیریت چندمنظوره و اجتماع‌محور (پروژه هیرکانی) در دستور کار قرار گرفته است. با تهیه طرح و برنامه و آمار و اطلاعات مقاطع زمانی مختلف می‌توان در آینده تغییر و تحولات را مورد تجزیه و تحلیل قرارداد تا معیارهای بهره‌برداری پایدار در سطوح وسیع‌تری (از نظر تنوع زیستی) شناسایی و به اجرا گذاشته شود.

جنگلداری چندمنظوره اجتماعی به مدیریت جنگل‌ها جهت بهره‌برداری از کلیه پتانسیل‌های موجود در آن توسط جوامع محلی گفته می‌شود. این روش مدیریت با هزینه کمتر و بهره‌برداری از برخی خدمات و تولیدات که به‌طور معمول در طرح‌های فعلی نادیده گرفته می‌شوند مانند محصولات فرعی در شرایط فعلی که امکان بهره‌برداری از چوب وجود ندارد قابلیت اجرا داشته و امکان حفاظت از منابع جنگلی را میسر می‌نماید.

اهداف جنگلداری چندمنظوره اجتماعی

اقتصاد؛ جنگل‌های هیرکانی، دارای پتانسیل‌های زیادی است که با اقدامات زیر می‌توان مزایای حاصل از آن‌ها را افزایش داد:

- تغییر اقتصاد جنگل با ترغیب فعالیت‌های کسب و کار پایدار در توریسم، انرژی تجدیدپذیر و دیگر بخش‌ها
- اعلان برند پایداری جنگل هیرکانی و بازاریابی محصولات غیرچوبی جنگل (گیاهان دارویی، قارچ‌ها و ...)
- تخصصی کردن بخش جنگلداری به واسطه آموزش جهت افزایش پتانسیل اقتصادی اجتماعی، جنگل‌های هیرکانی
- دارائی عظیم اجتماعی به شمار می‌آید و اقدامات زیرمی‌تواند مزایای حاصل از آن‌ها را افزایش دهد:
- افزایش مشارکت جامعه در مدیریت جنگل به واسطه افزایش مشارکت جوامع محلی در برنامه ریزی و مدیریت جنگل افزایش حقوق، مسئولیت‌ها و مزایای جوامع محلی در عرصه‌های جنگل
- دسترسی بهتر و مدیریت‌شده به جنگل برای گردشگران و بوم‌گردان
- جلوگیری و کاهش اثرات تخریبی ناشی از فعالیت‌های انسانی مانند چرای دام در جنگل، رها کردن زباله و تغییر

کاربری

- افزایش آگاهی و هوشیاری عموم مردم درباره مباحث و مسائل جنگل، تأسیس مراکز و کارگاه‌ها توسط NGOها و رسانه‌ی جمعی

بدین منظور اقدامات زیر می‌تواند مزایای حاصل از جنگل‌ها را افزایش دهد:

- شناخت جهان از جنگل‌های هیرکانی به‌عنوان میراث طبیعی جهانی
- افزایش پوشش جنگل و ارتقا پایداری و شرایط جنگل
- ارائه مقیاس‌های مدیریتی خاص برای مناطق خاص از قبیل تنوع زیستی در جنگل‌ها شروع کردن برنامه‌هایی برای ارتقا جمعیت پستانداران و پرندگان جنگل
- بهره برداری پایدار از پتانسیل‌های جنگل با ارائه برنامه‌های بلندمدت افزایش قابلیت و ظرفیت جنگل در کاهش فرسایش
- کاهش تقابل حیات وحش و انسان و کشتن غیرقانونی حیوانات وحشی
- آینده‌ای ایمن؛ جنگل‌های هیرکانی می‌تواند در تأمین آبی این منطقه اثرگذار بوده و به این منظور اقدامات زیر می‌تواند این امر را محقق نماید:
- برنامه‌ریزی بلندمدت و افزایش انعطاف‌پذیری جنگل‌ها نسبت به تغییرات جوی با اتخاذ مدیریت جنگل برای سناریوهای جوی آینده
- افزایش قابلیت جنگل‌ها در ذخیره‌سازی کربن و اجتناب از تغییرات جوی سنگین با توسعه جنگل‌کاری و مدیریت بهتر جنگل‌های موجود
- تضمین این مسئله که جنگل‌ها، خدمات اکوسیستم باکیفیتی را ارائه می‌دهند.
- کاهش تأثیر آفت‌ها، بیماری‌ها و گونه‌های مهاجم
- کاهش خطرات آتش‌سوزی جنگل
- اجرای تحقیقاتی در مورد مسائل نوظهور نظیر خطرات جوی و مسائل ژنتیکی به‌عنوان ابزاری برای مدیریت جنگل، مواجه با آفت‌ها و بیماری‌های جدید، کیفیت الوار و زنجیره‌ی ارزش افزوده، مدیریت جنگل‌ها برای تنوع زیستی، مدیریت آب و جنگل‌ها و نقش جنگلداری در سلامت و رفاه

میزان اختیارات و مشارکت جوامع محلی در سطح بین‌المللی در مدیریت جنگل

در دوره اخیر، جنگل‌ها در اکثر نقاط جهان (از جمله ناحیه هیرکانی) به صورت تک منظوره جهت تولید الوار مدیریت شده است. در نتیجه، در برنامه‌ریزی و مدیریت جنگل، سایر منافع مهم جنگل و ذی‌نفعان کلیدی (جوامع محلی) نادیده گرفته شد. بنابراین، به طور مؤثری مدیریت نشده و منجر به کاهش پوشش جنگل و تخریب آن شد. با افزایش فشار بر منابع طبیعی، مدیریت تک منظوره جنگل‌ها با نادیده گرفتن سایر خدمات، قابل قبول نخواهد بود. افزایش آگاهی از مزایای چنگانه جنگل‌ها، باعث شده که کشورهای زیادی مدیریت پایدار چندمنظوره جنگل بپذیرند و این امر نیاز به اصلاح برنامه و شیوه‌های مدیریتی جهت کمک به مدیریت مدرن جنگل دارد. مدیریت پایدار جنگل بر اساس میزان اختیارات و مشارکت جوامع محلی در سطح بین‌المللی دارای روش‌های متفاوتی به شرح ذیل است:

- نهادهای دولتی حق مالکیت جنگل را توسط جوامع محلی به رسمیت می‌شناسند (آمریکای لاتین، ناحیه اقیانوس آرام، اروپای شرقی)
- نهادهای دولتی حق بهره‌برداری را برای جوامع محلی به رسمیت می‌شناسند (آسیا، نیال، بوتان)
- نهادهای دولتی به جوامع محلی اجازه مشارکت در مدیریت می‌دهند و جوامع محلی را در منافع حاصل از جنگل شریک می‌کنند (هند)
- نهادهای دولتی حق بهره‌برداری از سرزمین را تحت قراردادهای بلندمدت به جوامع محلی واگذار می‌کنند (قرقیزستان)
- نهادهای دولتی جوامع محلی را در حفاظت و مدیریت جنگل دخالت می‌دهند اما منافع محدودی برای جوامع محلی متصور هستند (بنگلادش)
- مشارکت جوامع محلی و نهادهای دولتی در منافع حاصل از مناطق حفاظت شده (بیشتر در کشورهای آفریقایی)

تاریخچه جنگلداری اجتماعی در دنیا

نیپال در دهه ۱۹۷۰ جنگلداری اجتماع‌محور را آغاز نمود و در سال ۲۰۰۹ بالغ بر ۲۱۰۰۰ گروه جنگلداری اجتماع‌محور در مساحتی بالغ بر ۱۰۳ میلیون هکتار (معادل یک سوم جنگل‌های این کشور) را مدیریت می‌کنند. در بوتان جنگل‌ها در سال ۱۹۶۹ ملی شدند و در دهه ۱۹۸۰ آغاز جنگلداری اجتماعی با جنگل‌کاری مشارکتی بود و اولین طرح جنگلداری اجتماع‌محور با تمرکز بر محصولات فرعی غیر چوبی در سال ۱۹۹۷ آغاز شد. در سال

۲۰۰۹، بالغ بر ۲۰۰ گروه جنگلداری اجتماع محور در قالب ۹۸۰۰ خانوار ۲۵۰۰۰ هکتار جنگل را مدیریت می کردند. هندوستان در سال ۱۹۸۰ مدیریت جمعی جنگل آغاز کرد و در سال ۲۰۰۶ بالغ بر ۲۱ میلیون هکتار جنگل در ۲۸ استان به این روش مدیریت می شد. رومانی سابقه طولانی در مدیریت اجتماع محور دارد سال ۱۸۴۸ پایان دوران رعیت و اربابی و سال پایه گذاری جنگلداری اجتماع محور بود. در سال ۱۹۴۷ جنگل ها ملی شدند و در سال ۲۰۰۵ جوامع محلی و مالکیت آن ها مجدداً به رسمیت شناخته شد.

تعاریف و انواع جنگلداری چند منظوره اجتماعی

جنگلداری اجتماع محور در بردارنده اداره و مدیریت منابع جنگلی توسط جوامع محلی برای اهداف تجاری یا غیر تجاری از جمله تأمین معاش، تولید چوب/ محصولات غیر چوبی جنگل، حفاظت از تنوع زیستی، حیات وحش، محیط زیست، فرهنگ و مذهب است.

جنگلداری اجتماعی همچنین شامل روش ها، علوم، سیاست ها، مؤسسات و فرآیندهای لازم برای ارتقاء و حمایت از تمام جوانب مدیریت اجتماع محور جنگل است (RECOFTC).

جنگلداری اجتماع محور یک عبارت (با مفهومی) گسترده است که شامل دستگاه های مدیریت بومی جنگل و برنامه های دولت بنیان است، مانند جنگلداری گروهی بهره برداران در نپال و مدیریت مشترک جنگل در هند که آن بهره برداران محلی خاص جنگل از آن حفاظت می کنند و جنگل های دولتی را با شیوه هایی از همکاری با دولت، مدیریت می کنند. (Hobley, 1996).

اصول کلیدی جنگلداری چند منظوره اجتماع محور

- مشارکت جوامع محلی
- مشارکت بین بخشی
- تعیین الزامات جنگلداری اجتماعی
- رویکردهای مبتنی بر اکوسیستم که خدمات اکوسیستم را بهینه می سازد

حوزه های الگویی اجرای جنگلداری اجتماعی

بلیران در استان مازندران، ساری (حوزه آبخیز شماره ۵۳):

حوزه آبخیز بلیران با مساحتی حدود ۲۰ هزار و ۶۰۵ هکتار در جنوب آمل، استان مازندران و میانه جنگل های هیرکانی واقع شده است. ارتفاع حوزه از حداقل ۸۰ متر تا حداکثر ۱۶۵۰ متر از سطح دریا متغیر است. بارندگی

سالانه‌ی منطقه از ۶۴۰ تا ۸۳۷ میلی‌متر در نوسان است. حداکثر بارش در ماه‌های شهریور تا آذر است. متوسط دمای سالانه‌ی منطقه ۱۵ درجه‌ی سانتی‌گراد است. بر اساس طبقه‌بندی اقلیمی دومارتن، این حوزه آبخیز دارای اقلیم سرد و مرطوب است. این حوزه زیستگاه گونه‌های مهم بین‌المللی از فون شامل پلنگ، خرس، شوکا، مرال، شنگو، فلور شامل شمشاد، آزاد، ملح، گیلان وحشی و بارانک است.

هیچ‌کدام از مناطق چهارگانه‌ی سازمان حفاظت محیط‌زیست داخل حوزه نیست. نزدیک‌ترین این مناطق به حوزه مورد بحث منطقه حفاظت‌شده هر از در ۱۲ کیلومتری جنوب غرب حوزه است. هیچ‌گونه کریدور احتمالی بین این حوزه و مناطق چهارگانه شناخته نشده است.

تخریب جنگل به دلیل حضور پرتراکم دام در عرصه وجود دارد. شکار غیرقانونی در منطقه رخ می‌دهد. در مجموع ۱۷۳ هزار ۸۷۰ واحد دام اهلی در منطقه وجود دارد. تراکم متوسط واحد دامی در منطقه ۸۰۴ واحد دامی در هکتار است. در این حوزه آبخیز هشت روستا با جمعیت ۱۰ هزار و ۵۵۲ نفر در قالب دوهزار و ۶۵۴ خانوار زندگی می‌کنند. کشاورزی و دامداری دو ممر عمده‌ی درآمد ساکنین هستند. اگرچه برخی افراد در شهرهای دور و نزدیک به کارگری می‌پردازند. کشاورزی، زنبورداری و صنایع دستی، گردشگری و جنگلداری از گزینه‌های تأمین معاش به صورت پایدار محسوب می‌شوند. همچنین در مقیاس کوچک‌تر فرآوری محصولات غذایی کشاورزی و دامداری در منطقه یکی دیگر از گزینه‌های تأمین معیشت است.

حوزه سه هزار:

حوزه شماره ۳۴ با مساحتی معادل ۴۶۶۸۸ هکتار که ۱۸۰۰۰ هکتار آن پوشیده از جنگل می‌باشد و بقیه ۲۸۶۸۸ هکتار مساحت آن شامل مرتع، زمین‌های کشاورزی و روستاها است. این حوزه بین طول شمالی ۲۰° تا ۳۶° ۴۵' و ۳۶° ۴۵' تا ۵۰° ۵۸' عرض شرقی واقع شده است. حداقل و حداکثر ارتفاع منطقه به ترتیب ۲۰۰ و ۴۸۰۰ متر از سطح دریا است. میانگین بارندگی سالیانه ۱۳۵۰ میلی‌متر و حداقل و حداکثر میانگین دمای سالیانه به ترتیب ۸۰۵ و ۲۵۰۵ درجه سانتی‌گراد است. اقلیم منطقه در مناطق کم ارتفاع معتدل و در ارتفاعات سرد مرطوب است. سه هزار مهم‌ترین رودخانه حوزه بوده و به دلیل شیب بالا، پوشش کم گیاهی، عدم وجود تعادل بین دام و مرتع، وجود یخچال‌های طبیعی و ذوب آن‌ها بخصوص در اوایل تابستان و ساختار ژئولوژیکی شکننده، وقوع سیل در این حوزه رایج است.

این حوزه زیستگاه گونه‌های جانوری با اهمیت جهانی مانند پلنگ، خرس قهوه‌ای، مرآل، سیاه‌گوش، شوکا و در مناطق کوهستانی بز وحشی و درختانی مانند سرخدار، است. منطقه تقریباً توسط جنگل‌های راش دست‌نخورده و بلند پوشیده شده است. منطقه حفاظت‌شده بلس کوه در مجاورت این حوزه واقع شده است.

تخریب جنگل و جنگل‌زدایی برای توسعه باغستان‌ها یکی از تهدیدات حوزه بشمار می‌رود. شکار غیرقانونی نیز به دلیل جمعیت خوب پستانداران وحشی و عدم کنترل مناسب محیط‌بانان سازمان محیط‌زیست در حوزه اتفاق می‌افتد. قطع غیرمجاز درختان جهت استفاده‌های متعارف (گرمایش و پخت‌وپز) و گاهی به دلیل فروش نیز در حوزه اتفاق

می‌افتد. چرای وسیع هم در مناطق جنگلی و هم در مراتع زیستی منطقه را تهدید می‌نماید. ۴۹۳۳۲ رأس واحد دامی در حوزه وجود دارد که متعلق به ۶۳ دامدار بزرگ و ۲۰۰ دامدار کوچک است. حیوانات اهلی مانند گاو، گوسفند و بز که از علوفه طبیعی جنگل‌ها و مراتع تغذیه می‌شوند. دام‌ها در فصول گرم در ارتفاعات مرتعی و در فصول سرد در جنگل‌های پایین‌دست و جلگه‌های خزری چرا می‌نمایند.

تعداد ۲۵ روستای دارای سکنه و ۴ روستای خالی از سکنه در حوزه وجود دارد که اغلب آن‌ها در حاشیه رودخانه سه هزار واقع شده‌اند. ۴۹۵ خانوار با جمعیتی حدود ۲۱۰۹ به صورت دائم یا فصلی در روستاها زندگی می‌کنند. دام‌پروری منبع درآمد مردم است، در حالی که کشاورزی و باغداری بخشی از درآمد سالانه برخی خانواده‌ها را تأمین می‌نماید. اگرچه اغلب روستاها ساختارهای پایه‌ای مانند جاده، آب آشامیدنی و برق را دارند لیکن آموزش و مراقبت‌های بهداشتی فقط در روستاهای پرجمعیت و شهرهای همسایه وجود دارد.

آبزی‌پروری، اکو توریسم و صنایع دستی منابع بالقوه درآمدی برای منطقه هستند. به عنوان مثال چشمه‌های آبگرم در مناطق بالادست وجود دارد که بسیاری از مردم برای استراحت و استفاده از آبگرم پیاده به این مناطق می‌روند.

فرآیند تدوین دستورالعمل برنامه‌ریزی جنگلداری چندمنظوره اجتماعی برای حوزه‌های پایلوت

این دستورالعمل نتیجه فرایندی مشارکتی است که به طراحی و برنامه‌ریزی یک مدل جنگلداری اجتماع محور (CF) در حوزه‌های پروژه مدیریت جنگل‌های هیرکانی با همکاری سازمان ملل متحد GEF / منجر می‌شود. مؤلفه‌های ضروری مدل‌های جامع و موفق بین‌المللی در خصوص جنگلداری اجتماع محور را شناسایی کرده و شامل تعیین مالکیت بوده که به وضوح با نتایج مثبت کیفیت جنگل (Robinson, Holland, & Naughton-Treves, 2014) و همچنین جنگلداری موفق اجتماع محور (D.Gilmour, 2016) ارتباط دارد. همچنین، برای کسب موفقیت پیش‌نیازهایی از جمله سیاست و چارچوب قانونی توانمند، حاکمیت قوی و حمایت فعال دولت (Stevens, Winterbottom, 2016 D.Gilmour) از طریق یک فرایند برنامه‌ریزی استاندارد شده که مبتنی بر اصول مشارکت، عدالت اجتماعی، لازم است.

روش برنامه‌ریزی مدیریت جنگلداری چندمنظوره اجتماع محور، اقتباسی از بهترین شیوه‌های بین‌المللی ممکن بر اساس شرایط محلی در ایران است. شالوده اصلی این روش بر اساس نتایج حاصله از کارگاه مشورتی کلارآباد در تاریخ ۲۸ و ۲۹ بهمن ۱۳۹۵ با مشارکت ۲۰ نفر از کارشناسان سازمان جنگل و ۶ نفر از نمایندگان جامعه محلی است. این بخش از نتایج حاصله این کارگاه به منظور تلفیق اهداف برنامه‌ریزی مدیریت چندمنظوره، جهت‌گیری

کسب‌وکار و همسوسازی تنوع زیستی به منظور کاهش پیچیدگی کلی این فرآیند بیشتر اصلاح شد. این روش شامل چهار بخش اصلی و چندین مرحله است:

شناسایی جوامع محلی برای جنگلداری اجتماعی

۱

- بررسی تناسب اجتماعی برای جنگلداری اجتماعی (معیارهای استروم)
- بالا بردن سطح آگاهی و حمایت از جنگلداری اجتماعی
- شناسایی ذی نفعان و اعتمادسازی (طرح‌های اعتمادسازی آنی)

تاسیس و راه اندازی گروه جنگلداری اجتماعی

۲

- تشکیل گروه با اعضای علاقه مند جامعه
- تشکیل کارگروه برای برنامه ریزی مدیریت جنگلداری اجتماعی
- آموزش کارگروه در مورد جنگلداری اجتماعی و چند منظوره جنگل
- شناسایی چشم انداز مشترک برای جنگلداری اجتماعی
- تعریف ساختار مدیریتی گروه
- ثبت قانونی تعاونی
- تهیه نقشه راه و بودجه برای برنامه مدیریت جنگلداری اجتماعی

تسهیل برنامه ریزی جنگلداری اجتماعی

۳

- جمع آوری داده های اجتماعی و اقتصادی و بیوفیزیکی (LEK و فنی)
- تهیه نقشه محدوده جنگلداری اجتماعی و حقوق عرفی اراضی
- آماربرداری چند منظوره
- ارزش گذاری خدمات اکوسیستمی
- طراحی مدیریت زیر واحدها بر اساس پهنه بندی (Landscape Planning) و توان اکولوژیک و حرکت از وضعیت بی تعادلی به تعادل / پرورش سیمای سرزمین
- طراحی اهداف چند منظوره و برنامه ریزی فعالیت های مربوطه
- تشریح روش اجرایی و اعمال قانون
- طراحی پایش ارزیابی مشارکتی
- انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی / ریسک
- انجام ارزیابی آسیب پذیری اقلیم و سایر مخاطرات
- انجام برنامه ریزی کسب و کار، تحلیل هزینه-فایده و بودجه

تصویب طرح جنگلداری اجتماعی

۴

- توافق بر پیش نویس طرح جنگلداری اجتماعی توسط نمایندگان ذی نفعان
- نهایی کردن برنامه جنگلداری اجتماعی
- ارسال برنامه جنگلداری اجتماعی به شورای عالی سازمان جنگل برای تصویب

۱ شناسایی جوامع محلی برای جنگلداری اجتماعی

هدف اصلی این بخش غربال کردن و انتخاب جوامعی است که به‌طور بالقوه برای جنگلداری اجتماعی بسیار مناسب‌اند، به‌منظور مطلع کردن آن‌ها در مورد رویکرد و تعامل با همه ذینفعان، مراحل مربوط به این بخش عبارت‌اند از:

جمع‌آوری اطلاعات در مورد معیارهای طراحی استروم جهت رژیم اموال مشترک (CPR)

ویژگی‌های طبیعی و اجتماعی منطقه موردنظر در معیارهای طراحی جنگلداری اجتماع محور، نشان می‌دهد که مناطق جنگلی و جوامع موردنظر تا چه حد برای اجرای موفق و آسان جنگلداری اجتماع محور مناسب هستند. باوجود تغییرات زیادی که برای معیارهای طراحی مناطق جنگلداری اجتماع محور پیشنهادشده، اما اعتبار جهانی آن‌ها بدون تردید حفظ می‌شود/باقی می‌ماند.

چگونه:

- الف- تسهیل گران جنگلداری اجتماعی (گروه پروژه، کارشناسان مربوطه سازمان جنگل جوامع محلی را بر اساس داده‌های موجود در خصوص ویژگی‌های مربوط به معیارهای طراحی استروم برای رژیم اموال مشترک موفق غربال می‌کنند. برای جزئیات بیشتر ضمیمه ۱ را ببینید.
- ب- پس از غربالگری اولیه، تسهیل گران جنگلداری اجتماعی به منظور ارتباط با جوامع محلی در نظر گرفته شده برای رژیم اموال مشترک (CPR) با استفاده از کانال‌های موجود درخواست یک جلسه عمومی دوساعته می‌نمایند. در حالت ایده آل، نمایندگان همه طیف‌های اجتماعی و اقتصادی جامعه باید حضور داشته باشند.
- ج- در این جلسه، تسهیل گران جنگلداری اجتماع محور، داده‌های دقیق در خصوص ویژگی‌های جامعه برای CPR را کامل می‌کنند.

بالا بردن سطح آگاهی و حمایت از جنگلداری اجتماع محور

به‌طور بالقوه با استفاده از همان جلسه عمومی در مرحله قبل، تسهیل گران جنگلداری اجتماع محور آگاهی در مورد جنگلداری اجتماع محور را بالا می‌برند. افزایش آگاهی نیاز به تمرکز بر ارائه اطلاعات، شفاف‌سازی تصورات غلط و ایجاد اعتماد بین اعضای جامعه دارد. برای جزئیات بیشتر در ارتقا سطح آگاهی ضمیمه ۲ را ببینید. در نهایت، تسهیل گران جنگلداری اجتماع محور از جوامع محلی از علاقه واقعی آن‌ها به جنگلداری اجتماع محور می‌پرسند. به جوامع محلی باید زمان کافی برای بحث و رسیدن به اجماع قبل از ابراز علاقه‌مندی داده شود.

شناسایی ذینفعان و اعتمادسازی

- پس از اعلام روشن علاقه‌مندی به جنگلداری اجتماع محور توسط جامعه محلی، سایر ذینفعان از طریق جلسات کمیته هماهنگی محلی (LCC) و جلسات جامعه محلی شناخته می‌شوند. هر ذینفعی با علاقه‌مندی مخصوص به خود که می‌توانند در فرآیند جنگلداری اجتماع محور و با اجرای آن مؤثر باشد، برای مشارکت دعوت شود. از سازمان‌های دولتی خواسته می‌شود بر اساس مقررات و شیوه‌های مرتبط با مدیریت چند منظوره اجتماعی اراضی و جنگل در برنامه‌ریزی برای جوامع هدف مشارکت نماید. برای جزئیات بیشتر به ضمیمه ۳ را ببینید.
- گروه تسهیل گر در اولین فرمت یک طرح اعتماد ساز را در جامعه هدف به منظور درگیر کردن آنان آغاز می‌کند. این فعالیت باید اهمیت جنگل را برای جامعه برجسته کرده، به گروه سازی و جلب حمایت جامعه محلی برای مدیریت جنگل کمک نماید. فعالیت بایستی به متحد کردن جامعه برای پشتیبانی آنان از مدیریت جنگل‌های خود و تضمین مشارکت فعال آنان در فرآیند بعدی کمک کند.
- گروه تسهیلگر فرآیند میانجی‌گری منازعات در خصوص جنگلداری اجتماعی بین اعضا را تسهیل خواهد نمود. که ممکن است شامل منازعات داخلی (به عنوان مثال بین دامداران و غیر دامداران) و منازعات خارجی (به عنوان مثال بین جامعه و سازمان جنگل) باشد. میانجی‌گری منازعات بین سازمان جنگل و جامعه محلی ممکن است با یک طرح اعتماد ساز آبی ترکیب شود. حل یکی از شکایات کوچک ممکن است به عنوان نشانه‌ای از حسن نیت بین هردو طرف مشخص شود.

۲ تأسیس و راه‌اندازی گروه جنگلداری اجتماعی

تشکیل گروه با اعضای علاقه‌مند جامعه

یک گروه غیر رسمی متشکل از اعضای علاقه‌مند جامعه تشکیل می‌گردد. این گروه باید جهت حمایت از جوامع محلی برای جنگلداری اجتماعی تلاش نموده و به اجماع محلی در این خصوص برسند.

تشکیل کارگروه برنامه‌ریزی جنگلداری اجتماعی

کارگروهی متشکل از اعضای علاقه‌مند و نامزد جامعه محلی، کارشناسان فنی FRWO و CHFP جهت اجرای روش جنگلداری اجتماعی تشکیل شود. این گروه مسئول پیگیری تمامی مراحل برنامه‌ریزی جنگلداری اجتماعی است. هنگامی که هیئت مدیره تعاونی انتخاب شوند، از اعضای هیئت مدیره خواسته می‌شود به کارگروه به پیوندند.

آموزش کارگروه در مورد جنگلداری اجتماعی و چندمنظوره جنگل

یک دوره آموزش برای اعضای کارگروه در زمینه جنگلداری اجتماعی و چندمنظوره جنگل برگزار شود. این آموزش بر اساس مواد آموزشی است که برای این جوامع تهیه شده و شامل اطلاعاتی در زمینه مقررات و دستورالعمل‌های مورد تأیید سازمان جنگل برای انجام آزمایشی جنگلداری اجتماعی است. آموزش متکی بر روش یادگیری تجربی و از تمرینات تعاملی بهره می‌گیرد.

شناسایی چشم‌انداز مشترک برای جنگلداری اجتماعی

در تعیین چشم‌انداز مشارکتی پتانسیل‌های جنگلداری اجتماعی شناسایی می‌شود. در گروه‌های کوچک، اعضای جامعه محلی پاسخ به این پرسش که «در ده سال آینده، جنگلداری اجتماعی را در جامعه خود چگونه می‌بینید؟» را تجسم می‌کنند. بایستی از ابزارهای محرک تفکر خلاق، مانند طوفان فکری و / یا تجسم گرافیکی با استفاده از ترسیم استفاده شوند. در نهایت، یک چشم‌انداز مشترک از چشم‌اندازهای گروهی که در مورد آن اجماع وجود دارد تعیین می‌شود. کارشناسان سازمان جنگل عضو کارگروه به‌عنوان تسهیل‌گر در طول تمرین عمل می‌کنند.

تعریف ساختار مدیریتی گروه

الف) جنگلداری اجتماعی بر تصمیم‌گیری برابر تمرکز دارد و در نتیجه این فرآیند نیازمند حضور نمایندگان تمام گروه‌های اجتماعی در هیئت‌مدیره تعاونی است. هم‌زمان تصمیم‌نهایی برای انتخاب هیئت‌مدیره بر عهده جامعه است.

- طی جلساتی تمام اعضای گروه جنگلداری اجتماعی را سازمان‌دهی کنید.
- جامعه محلی را به‌صورت مشارکتی برای شناسایی تمام گروه‌های اجتماعی آن، تجزیه و تحلیل کنید.
- شرکت‌کنندگان را به چند گروه تقسیم و از آن‌ها بخواهید معیارهای عضویت در هیئت‌مدیره را با توجه به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اجتماعی مشارکتی تعریف کنند.
- از گروه‌ها بخواهید معیارهای خود را به جلسه عمومی ارائه کرده و به‌تدریج به یک اجماع در مورد معیارهای انتخاب مورد استفاده برسند.
- از اعضا بخواهید بر اساس معیارهای انتخاب برای نامزدی در هیئت‌مدیره اقدام نمایند.
- اسامی اعضای هیئت‌مدیره تأیید و یک بار دیگر نقش و مسئولیت‌های اعضای مختلف هیئت‌مدیره را تکرار کنید. از این پس، اعضای هیئت‌مدیره از اعضای کارگروه جنگلداری اجتماعی خواهند بود.

ب) تدوین اساس نامه تعاونی را بر اساس چشم انداز مشترک، تسهیل کنید. این اساس نامه ممکن است موارد غیر انحصاری لیست زیر را تنظیم نماید:

- ترتیب عضویت (تعریف عضویت، شرایط عضویت، فرآیند عضویت و ترک گروه، ارث، نقل و انتقال سهام)
- روش تسهیم منافع (روش بهره مندی از محصولات جنگلداری اجتماعی، قوانین بهره برداری محصولات، قواعد فروش محصولات، آیین تساوی، مقررات خاص)
- شرح وظایف اعضای هیئت مدیره تعاونی (حقوق و مسئولیت ها، نقشه ها و مسئولیت های دبیر، حسابدار، مدیر عامل، قوانین تصمیم گیری، غرامت)
- ویژگی های هیئت مدیره (تعداد اعضا، شرایط شایستگی، ترکیب، نمایندگی عادلانه، روند انتخابات، مدت هیئت عاملی، طریقه خروج از هیئت مدیره)
- نقش ها مسئولیت های اعضای تعاونی (حقوق، نقش ها، مسئولیت)
- هزینه ها (عضویت)
- جرائم و مجازات (مجازات و جریمه برای شکستن قوانین برای توسط افراد عضو و غیر عضو)
- ترتیبات مالی (منابع اعتباری، مدیریت صندوق، نگهداری سوابق، استفاده از منابع مالی)
- نگهداری سوابق (چه سوابقی باید نگه داشته شوند، مسئول)
- جلسات (تعداد، حد نصاب شرکت کنندگان)
- حل تعارض (میکانیسم رسیدگی به شکایت)
- اصلاح و تجدیدنظر طرح جنگلداری اجتماعی (مسئولیت، روش)

ثبت قانونی تعاونی

تعاونی بایستی به صورت قانونی ثبت شده تا به عنوان یک نهاد حقوقی قادر به عقد قرارداد برای اجرای جنگلداری اجتماعی باشد. ثبت تعاونی از طریق وزارت تعاون بجای تعاونی روستایی تحت پوشش وزارت جهاد کشاورزی باید دنبال شود.

تهیه نقشه راه و بودجه برای برنامه مدیریت جنگلداری اجتماعی

کارگروه جنگلداری اجتماعی برنامه کار و بودجه را برای برنامه جنگلداری اجتماعی آماده می کند. این برنامه کاری شامل برنامه های از فعالیت های مورد نیاز برای تکمیل طرح جنگلداری اجتماعی است. به علاوه این بودجه ریزی مستلزم ارزیابی مراحل مختلف برنامه ریزی است.

۳ تسهیل برنامه‌ریزی جنگلداری اجتماعی

جمع‌آوری اطلاعات اقتصادی-اجتماعی و بیوفیزیکی

اطلاعات اقتصادی-اجتماعی بیوفیزیکی را بر اساس دستورالعمل تهیه طرح سازمان جنگل جمع‌آوری کنید. در جمع‌آوری داده‌ها هم بر اساس روش علمی و هم دانش بومی اکولوژیکی تمرکز کنید. مطمئن شوید که تمام اطلاعات علمی به زبان ساده برای اعضای جامعه محلی ارائه مورد بحث قرار گیرد. این بحث می‌تواند بر ادغام دانش فنی بادانش بومی زیست محیطی مربوطه مورداستفاده قرار گیرید. به علاوه داده‌های مربوط به اصول طراحی و همچنین کسب اطلاعات در مورد نظام‌های سنتی مدیریت مناسب را جمع‌آوری کنید.

تهیه نقشه محدوده جنگلداری اجتماعی و حقوق عرفی اراضی

تهیه نقشه محدوده جنگلداری اجتماعی، منابع و خدمات اکوسیستمی مهم برای جامعه محلی، ارزش‌های تنوع زیستی، سامانه‌های عرفی، تهدیدات اکوسیستمی و اراضی مورد اختلاف به‌صورت مشارکتی لازم است. تهیه نقشه بر روش‌های سنتی PRA و همچنین GIS مشارکتی تکیه دارد. برای جزئیات بیشتر، به ضمیمه ۴ رجوع کنید.

آماربرداری چندمنظوره

آماربرداری و بررسی پلات‌های طرح بر اساس دستورالعمل تهیه طرح مدیریت پایدار جنگل، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور دنبال خواهد شد. علاوه بر ارزیابی خصوصیات مرتبط با چوب، آماربرداری باید بر تمام خدمات اکوسیستمی بالقوه، از جمله محصولات فرعی و ویژگی‌های تنوع زیستی تمرکز نماید. توجه خاصی باید بر آن دسته از اهداف باشد که در چشم محلی برای جنگلداری اجتماعی دیده شده است (مرحله B۴ را ببینید).

ارزش‌گذاری خدمات اکوسیستمی

با تکیه بر اهداف موجود در چشم‌انداز (مرحله B۴) و آماربرداری (مرحله C۳)، خدمات اکوسیستمی با استفاده از تجزیه و تحلیل SWOT برای کل منطقه جنگلداری اجتماعی مورد تحلیل قرار می‌گیرد. تجزیه و تحلیل SWOT به عنوان پایه‌های برای تعریف اقدامات و اهداف مدیریت (مرحله C۶) کمک کرده و خطرات احتمالی را مورد تجزیه و تحلیل (مرحله C۹) قرار خواهد داد. تجزیه و تحلیل SWOT توسط رتبه‌بندی و امتیازدهی مشارکتی که منجر به اولویت‌بندی ارزش‌های اکوسیستمی می‌گردد، تکمیل می‌شود.

طراحی مدیریت زیر واحدها بر اساس پهنه‌بندی

برای تعیین موقعیت مکانی کاربری‌های مختلف در جنگلداری اجتماعی محدوده جنگلداری اجتماعی را بر نقشه پهنه‌بندی در حوزه آزمون (در GIS) منطبق نمایید. با توجه به ویژگی‌های توپوگرافی، سامانه‌های عرفی و توان بالقوه متفاوت ارزش‌های اکوسیستمی، تقسیم‌بندی محدوده جنگلداری اجتماعی به زیر واحدهای مدیریتی (بلوک‌ها) صورت می‌گیرد.

برای جزئیات بیشتر، به ضمیمه ۵ رجوع کنید.

طراحی اهداف چندمنظوره و برنامه‌ریزی فعالیت‌های مربوطه

رئوس اهداف حاصل از تدوین چشم‌انداز مشارکتی (مرحله B۴) آماربرداری (مرحله C۳) و ارزیابی ارزش‌های اکوسیستمی (مرحله C۴) را مدنظر قرار دهید. بر اساس پتانسیل‌های هر بلوک، اهداف مدیریت چندمنظوره هر بلوک را تعریف کنید، که ممکن است شامل محصولات «سنتی» جنگلی، مانند چوب یا محصولات فرعی، یا سایر منظورها مانند گردشگری طبیعت، آب‌معدنی، انواع تفریح و سرگرمی، حفاظت از تنوع زیستی، و غیره باشد. اهداف و فعالیت‌ها را در جدول خلاصه خواهد شد.

برای جزئیات به ضمیمه ۶ مراجعه نمایید.

تشریح روش اجرایی و اعمال قانون

روش‌های اجرایی فعالیت‌های مشخص‌شده در بخش قبلی بایستی به روشنی تشریح شده و مسئولیت‌های اجرایی مستند شوند.

برای جزئیات ضمیمه ۷ مراجعه کنید.

پایش و ارزیابی

پایش به معنی مشاهده دوره‌ای تغییرات، ارزیابی مداوم فعالیت‌ها و روندهاست. در مقابل ارزیابی به معنی بررسی عملکرد شامل بازتاب‌ها و نتیجه‌گیری مهم برای آینده است. برای حوزه‌های پایلوت جنگلداری اجتماعی، پایش توسط تعاونی بر اساس روش مشخص‌شده در ضمیمه ۸ انجام می‌شود.

از سوی دیگر، ارزیابی به‌طور مشترک توسط تعاونی و سازمان جنگل انجام می‌شود. با توجه به ویژگی طرح‌های جنگلداری، این طرح‌ها هر ده سال یک‌بار تجدیدنظر می‌شوند. باین‌وجود، ارزیابی موردی به‌منظور اصلاح مراحل اولیه اجرای جنگلداری اجتماعی می‌تواند انجام شود.

انجام ارزیابی اثرات محیط زیستی / ریسک

طراحی مدیریت جنگل نیازمند شناسایی هرگونه اثرات احتمالی نامطلوب زیست‌محیطی و برنامه ریزی برای کاهش آن‌ها دارد. علاوه بر این، طراحی جنگلداری اجتماعی نیازمند شناسایی و کاهش اثرات اجتماعی و اقتصادی منفی طرح می‌باشد. برای جزئیات بیشتر ضمیمه ۹ را ببینید.

ارزیابی ریسک نیازبه تمرکز بر خطرات بیوفیزیکی (برای مثال تغییر آب و هوا، مخاطرات طبیعی، کاهش تنوع زیستی، و غیره) و همچنین بر خطرات اجتماعی و اقتصادی (به عنوان مثال برداشت غیرقانونی، محدودیت‌های مالی و مقرراتی، ضعف منابع انسانی و غیره) دارد.

برنامه ریزی کسب و کار، تحلیل هزینه - فایده و بودجه

برنامه کسب و کار راهنمایی کلی برای اجرای جنگلداری اجتماعی به عنوان یک بنگاه اقتصادی است. طرح کسب و کار نیاز به ارائه اطلاعات شفاف در مورد منابع کسب درآمد و ارائه برنامه برای درآمد پیش بینی شده بر اساس سناریوهای مختلف بازار دارد. علاوه بر این، طرح کسب و کار باید شامل هزینه پیش بینی شده و اهداف مالی روشن باشد. به ویژه، طرح کسب و کار باید واجد موارد زیر باشد:

- زمینه کسب و کار
- شرح محصولات / خدمات
- تجزیه و تحلیل بازار و راهبرد
- برنامه اجرایی (سازمان، مدیریت، منابع انسانی، امکانات، زنجیره تامین، روش‌های اجرایی)
- برنامه ریزی مالی (بودجه مورد نیاز، درآمد و هزینه پیش بینی شده، جریان نقدی)
- خطرات بالقوه و مشکلات
- برنامه‌های توسعه آینده

۴ تصویب طرح جنگلداری اجتماعی

ارایه پیش نویس طرح جنگلداری اجتماعی به ذی نفعان

بر اساس تمام اطلاعات جمع‌آوری شده قبلی، سند طرح باید به عنوان اساس مدیریت تهیه شود. این سند به عنوان اساسی برای توافق الزام آور حقوقی بین سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و جامعه محلی در مدیریت جنگل بوده و راهنمای روشنی برای کمیته مدیریت جنگلداری اجتماعی خواهد بود.

ارایه پیش نویس طرح مدیریت به همه ذینفعان در جلسات کمیته هماهنگی محلی و منطقه ای (LCC و RCC).

نهایی کردن برنامه جنگلداری اجتماعی

ادغام کلیه نظرات در پیش نویس طرح برای نهایی کردن سند ارائه مجدد پیش نویسها به جامعه محلی برای تایید.

ارسال برنامه جنگلداری اجتماعی به سازمان جنگل برای تصویب

ارسال پیش نویس نهایی طرح جنگلداری به شورای عالی جنگل برای تصویب.

فهرست سند طرح جنگلداری اجتماعی

- ساختار برنامه مدیریت جنگلداری اجتماعی عبارتست از:
- خلاصه (اطلاعات مهم محیط زیستی و اجتماعی، اهداف مدیریت)
- مقدمه (شرح کوتاه، نقشه)
- ضوابط حقوقی (حقوق عرفی، مسئولیت)
- نظام های سنتی مدیریت جنگل
- فرایندبرنامه ریزی (نمای کلی از فرایند)
- اطلاعات اجتماعی (خانواده، معیشت، جنسیت، رفاه، ذی نفعان، نهادهای محلی، تاریخچه جنگل و روستا)
- اطلاعات جنگل (مرور کلی محدوده جنگل، ارزش های اکوسیستمی)
- اهداف مدیریت جنگل
- نقشه محدوده جنگلداری اجتماعی حاوی قطعات/ بلوک ها و کاربری های جنگل
- اطلاعات تومیفی قطعات/ بلوک (خدمات اکوسیستمی، مشکلات، فرمت ها، اهداف، فعالیت ها، محدودیت استفاده)
- روش ها و مسئولیت ها
- برنامه کاری سالانه
- پایش
- ارزیابی مشارکتی محیط زیست
- ضمیمه
- آمار موجودی

سنتز

نتیجه فرایند مشارکتی تعیین چارچوب قانونی و مالکیت در حوزه های پایلوت پروژه هیرکانی تفویض منافع مدیریت چند منظوره جنگل ها به جوامع محلی است. جوامع محلی مسئول پرداخت بهره مالکانه (به میزانی که تعیین می شود) و مالیات قابل اعمال برای سازمان های اجتماع محور می باشد.

حق حاکمیت با سازمان جنگل بوده و برای جوامع محلی آزادی عمل نسبی قائل است. این مهم ترین حقی است که توسط سازمان جنگل حفظ می شود.

تفویض حقوق محدود همراه با تحمیل مسئولیت های گسترده به جوامع محلی باعث تحمیل هزینه های زیادی به آنان می شود. به طور کلی، در حوزه های پایلوت پروژه هیرکانی تفویض حقوق محدود همراه با مسئولیت های زیاد و منافع بیشتر، به جای مدل مدیریت جامعه محور (جنگلداری اجتماع محور در معنای محدود) توصیه می شود.

این روند، اگر به درستی دنبال شود، مشارکت اعضای جامعه محلی را ترویج کرده و برای ایجاد حاکمیت مطلوب بر اساس عدالت و شفافیت فراهم می کند. در عین حال، این فرآیند، تداوم اهداف حفاظت از تنوع زیستی را در برنامه ریزی مدیریت منابع انسانی تضمین می کند.

سند طرح تهیه شده، ساده و قابل درک برای اجرای جنگلداری اجتماع محور می باشد.

References:

- Resources , Rights and Cooperation: a Sourcebook for Property Rights and Collective .CAPRI (2010) .Action for Sustainable Development. Washington D.C
- .Forty years of community-based forestry. Rome: FAO .(2016) .Gilmour, D
- Regulatory Frameworks for Community Forestry with Particular Reference .(2007) .Gilmour, D. A to Asia Lessons Learned in Developing Regulatory Frameworks for Community Forestry. In Proceedings - International Conference on Poverty Reduction and Forests, Bangkok, September .Bangkok, Thailand .(7-1 .pp) 2007
- Tenure rights and access to forests: A training manual for research: Part I. A guide .(2012) .Larson, A. M .to key issues. CIFOR
- A General Framework for Analyzing Sustainability of Social-Ecological Systems. .(2009) .Ostrom, E 1172133.science/10.1126/http://doi.org .422-419 ,(5939)325 ,Science
- Framework for Assessing and Monitoring Forest Governance. Rome. Retrieved .(2011) .PROFOR - FAO pdf.0cc61ecc084048c7a9425f64942df70a8-27526/from http://www.fao.org/climatechange
- Does secure land tenure save forests? .(2014) .Robinson, B. E., Holland, M. B., & Naughton-Treves, L A meta-analysis of the relationship between land tenure and tropical deforestation. Global 2013.05.012.j.gloenvcha/10.1016/http://doi.org .293-281 ,29 ,Environmental Change
- Securing Rights, Combating Climate .(2014) .Stevens, C., Winterbottom, R., Springer, J., & Reytar, K Change: How Strengthening Community Forest Rights Mitigates Climate Change. Washington DC: .64 ,World Resource Institute

پیوست ۱: معیارهای طراحی Ostrom برای نظام‌های دارایی عمومی (مشترک) موفق

معیارهای طراحی Ostrom که برای درک آسان‌تر و ارتباط بهتر با شرایط ایران مورد بازبینی قرار گرفته:

علاقه‌مندی جامعه

آیا بخش زیادی از اعضای جامعه به جنگلداری اجتماع‌محور علاقه دارند؟
آیا دغدغه‌ای در مورد جنگلداری اجتماع‌محور وجود دارد؟ در صورت وجود، این دغدغه‌ها چه هستند و چقدر شدید هستند؟

شیوه سنتی مدیریت جنگل

- آیا جامعه ذهنیت روشن و واضحی از مدیریت بومی (سنتی) جنگل قبل از ملی شدن آن دارد؟
- آیا تعاونی جنگلداری در این منطقه فعال بوده است؟
- جوامع منطقه چه عملیات سنتی مدیریت جنگل (و همچنین چرا) را اعمال می‌کنند؟
- آیا علاقه یا تمایلی برای ارتقا و بهبود این عملیات وجود دارد؟

شیوه متداول اقدام جامعه

- آیا جامعه درک صحیحی از مسائلی که مستلزم اقدام مشترک است، دارد؟
- آیا به نظر جامعه، شوراها یا اسلامی محلی کارکرد خوبی دارند؟
- آیا کار بر روی زیرساخت‌های مشترک (آبیاری، آب شرب، جاده و ...) به‌خوبی سازماندهی شده است؟

جمعیت همگن کوچک

- آیا تعداد خانوارها و کل جمعیت کم است؟
- آیا یک تعادل جنسیتی خوب در جامعه برقرار است؟
- آیا یک ساختار اجتماعی همگن به لحاظ وجود قبایل، طوایف، شیوه معیشت، تفاوت در آمدی و ... در جامعه وجود دارد؟
- آیا اعضای جامعه به یکدیگر اعتماد دارند؟

- آیا تفاوت زیادی بین دارایی‌های اعضای جامعه (منزل، دام و زمین کشاورزی، خودرو و ...) به چشم می‌خورد؟

ظرفیت پیاده‌سازی (جنگلداری اجتماع‌محور)

- ویژگی‌های جمعیت‌شناسی اعضای علاقه‌مند جامعه به چه صورت است؟ آیا جمعیت جوان کافی در جامعه وجود دارد؟

- نسبت جمعیت ساکن به کوچ رو چقدر است؟ آیا اکثر افراد در سراسر سال حضور دارند؟
- آیا اعضا، جامعه مهارت‌های (سازمانی، تکنیکی) مرتبط با جنگلداری اجتماع محور را دارند؟
- آیا اعضا، جامعه زمان کافی برای اختصاص به فعالیت‌های جنگلداری دارند؟

وابستگی به منابع جنگلی مشترک

- آیا جامعه از جنگل‌ها برای تأمین معیشت استفاده می‌کند؟
- آیا معیشت جامعه وابسته به چرا (دامداری) است؟
- آیا جامعه محصولات زیادی را از جنگل برداشت می‌کند؟
- آیا بین اعضا، جامعه تعارضی در بهره‌برداری از جنگل وجود دارد؟
- آیا معیشت‌های اصلی در جامعه با جنگل ارتباط دارند؟

کاهش دسترسی و کمیابی منابع جنگلی

- آیا روستائیان احساس می‌کنند که منابع جنگلی در حال کاهش هستند؟
- آیا آنان فکر می‌کنند در صورتی که منافع جنگل به آنها تعلق داشته باشد حفاظت از منابع جنگلی به مرفه است؟
- آیا جنگل تخریب شده است؟ در صورت پاسخ مثبت، به چه میزان؟

امکان بهره‌مندی مستقیم (بلاواسطه)

- آیا امکان بهره‌برداری مستقیم از محصولات/خدمات جنگل وجود دارد؟
- آیا مقدار موجودی الوار به اندازه کافی هست که امکان محدود کردن بهره‌برداری وجود داشته باشد؟
- آیا محصولات فرعی جنگلی با ارزش تجاری وجود دارد؟
- آیا منطقه برای امرار معاش (از هر نوع) توسط جامعه استفاده می‌شود؟
- آیا منطقه جنگلی در بالادست روستا واقع شده است؟
- آیا ظرفیت‌های دیگری برای بهره‌برداری اقتصادی از منطقه جنگلی وجود دارد؟

دسترسی و قابل رؤیت بودن

- آیا منطقه جنگلداری اجتماع محور پیشنهادی نزدیک روستا است؟
- آیا منطقه به خوبی از روستا قابل مشاهده است؟

جنگل مشخص و بلا تعارض در نزدیکی روستا

- آیا افراد بیگانه (از سایر جوامع و ...) ادعایی نسبت به منطقه جنگلی دارند (برای مثال چرا همچنین چرای فصلی، جمع‌آوری محصولات فرعی و...)?

- آیا در مناطق جنگلی در مورد حقوق چرا بین دامداران محلی و سازمان جنگل ها اختلافی وجود دارد؟
- آیا محدوده عرفی روستا قبل از ملی شدن برای همگان واضح و روشن است؟
- آیا جوامع مجاور در مورد مرزهای عرفی توافق دارند یا تداخل و ادعایی وجود دارد؟
- آیا ممیزی ملکی (کاداستر) که در آن زمین های شخصی، زمین های دولتی، و سامان عرفی چرا ترسیم شده باشد، وجود دارد؟

اختلافات موجود

- آیا تعارضاتی در داخل جامعه وجود دارد؟
- آیا اختلافی بین جامعه و سازمان جنگل ها یا سایر سازمان های دولتی وجود دارد؟
- آیا تعارضی بین جوامع مجاور وجود دارد؟
- آیا مسائلی در مورد کاربری اراضی وجود دارد؟

در دسترس بودن عرصه جنگلی برای مدیریت اجتماع محور

- اندازه، شرایط و نوع عرصه جنگلی به چه صورت است؟
- وضعیت تصدی زمین به چه صورت است؟
- آیا برنامه دولتی برای منطقه وجود دارد؟

پیوست ۲: افزایش آگاهی در مورد (جنگلداری اجتماع محور)

آگاهی بخشی در مورد جنگلداری اجتماع محور بایستی شامل (ولی نه منحصر به) موارد زیر باشد:

۱. چرا جنگل ها برای جامعه روستایی و برای کشور اهمیت دارند؟
۲. روستائیان تا چه اندازه به جنگل های اطرافشان برای معیشت وابسته هستند؟
۳. جنگلداری اجتماع-محور چیست؟
۴. اصول و اهداف جنگلداری اجتماع-محور چیست؟
۵. سیاست دولت / ترتیبات مدیریتی (چهارچوب قانونی) در مورد جنگلداری اجتماع-محور چیست؟
۶. حقوق و مسئولیتهایی که انتظار می رود جنگلداری اجتماع-محور به بار آورد چیست؟
۷. جنگلداری اجتماع محور چه فواید احتمالی به بار خواهد آورد؟
۸. جنگلداری اجتماع-محور چه هزینه هایی (از لحاظ زمان و منابع) در پی دارد؟
۹. برای طی کردن فرآیند جنگلداری اجتماع-محور انتظار می رود روستائیان از چه مراحل و گام هایی تبعیت کنند؟
۱۰. نقش سازمان جنگل ها / کارکنان پروژه چیست؟

پیوست ۳: تحلیل ذی‌نفعان

ذی‌نفعان بر اساس علاقه‌مندی و تأثیر آنها بر جنگلداری اجتماع-محور در قالب یک ماتریس طبقه‌بندی می‌شوند
(شکل ۱)

سپس، استراتژی درگیر کردن ذی‌نفعان در فرآیند جنگلداری اجتماع-محور برای هر طبقه تعیین می‌شود.

شکل ۱: تحلیل ذی‌نفعان

میزان اثرگذاری

همکاری (۴)	دخالت دادن (۳)
این ذی‌نفعان برای پروژه حیاتی هستند و باید کاملاً دخالت داده شوند. از آنها کاملاً کمک بگیرید، برای پروژه حمایت برانگیزید، و حداکثر تلاش را به عمل آورید تا آنان راضی باشند.	این ذی‌نفعان را به اندازه کافی مطلع نگه دارید و ارتباط منظمی با آنان داشته باشید تا اطمینان حاصل شود که مسائل و مشکلات عمده‌ای پدید نمی‌آید.
مشورت (۲)	آگاهی دادن (۱)
اطلاعات کافی در اختیار این ذی‌نفعان قرار دهید و با آنان تعامل داشته باشید تا آنها را در جریان آخرین تحولات قرار دهید و به دغدغه‌های آنان بپردازید، اما آنها را با اطلاعات زیاد خسته نکنید.	این ذی‌نفعان را پایش کنید و آنان را در زمان لازم در جریان آخرین تحولات قرار دهید.

میزان علاقه

پیوست ۴: تهیه نقشه عرصه جنگلداری اجتماعی و حقوق سنتی (عرفی) اراضی

۱. تهیه نقشه کاربری اراضی در عرصه جنگلی به صورت مشارکتی
۲. انتقال محتوای نقشه مشارکتی کاربری اراضی بر روی نقشه توپوگرافی و رقومی سازی اطلاعات در GIS
۳. از اعضای گروه بپرسید که تمایل دارند مرز جنگلداری اجتماع محور در کجا ترسیم گردد. به آنها یادآوری کنید که حداکثر سطح عرصه نباید از سامان عرفی مورد استفاده فراتر رود و پیشنهاد کنید که از عارضه‌های توپوگرافی مشخص یا سایر عوارضی که به وضوح قابل شناسایی هستند برای مرزبندی استفاده گردد.
۴. از نمایندگان جوامع هم‌جوار بپرسید که آیا در عرصه مشخص شده تعارضی در بهره‌برداری بین جوامع وجود دارد یا خیر.
۵. یک نقطه شروع برای نقشه برداری انتخاب کنید.
۶. با یک GPS در طول مرز جنگلداری اجتماع محور حرکت کنید و با گروه در مورد اشکال و عوارض مرز گفتگو کنید. رضایت اعضای جامعه هم‌جوار را در مورد مرز مورد بررسی جلب نمایید.
۷. مرزهای حقوق عرفی استفاده از منابع (مثلاً چرا، جمع‌آوری محصولات فرعی جنگل (NTFP)، و غیره) را با استفاده از GPS نقشه‌برداری کنید.
۸. خدمات مهم اکوسیستم و ارزش‌ها و تهدیدهای تنوع زیستی را در نقشه مشخص کنید.
۹. نقشه طرح جنگلداری اجتماعی همه عوارضی که در طی نقشه برداری مشارکتی شناسایی شده را به همراه مرزهای طرح را نشان می‌دهد، نقشه را در GIS پیاده کنید.
۱۰. امضای نمایندگان (دهیاران) جامعه هم‌جوار را روی نقشه دریافت نمایید تا اطمینان حاصل گردد که هیچ تضادی بین جوامع در مورد عرصه جنگلداری اجتماع محور وجود ندارد.

پیوست ۵: ترسیم سری‌ها

۱. کارگروه جنگلداری اجتماع محور را به گروه‌های کوچک تقسیم کنید. نمایندگان سازمان جنگل‌ها باید به عنوان تسهیلگر عمل کنند و تصمیمات بایستی توسط اعضای جامعه گرفته شود.
۲. از نقشه جنگلداری اجتماع محور استفاده کنید و یک کاغذ شفاف روی آن قرار دهید، مرزهای جنگلداری اجتماع محور را روی آن ترسیم کنید.
۳. نقشه کاربری اراضی جنگل را به صورت مشارکتی بررسی کنید و در مورد راه‌های منطقی تقسیم جنگلداری

اجتماع محور به سری ها به منظور برنامه ریزی جزئی تر، بحث کنید. تعداد زیادی سری پیشنهاد ندهید زیرا برنامه ریزی مدیریتی را خیلی پیچیده خواهد کرد. معیارهای تقسیم جنگل به سری های مدیریتی را ارائه دهید:

- تفاوت در نوع جنگل
- تفاوت در وضعیت جنگل (تخریب شده، درخت زار) نهال کاری (جنگل دانه زاد،...)
- تفاوت در ارزش های اکوسیستمی
- عوارض طبیعی جدا کننده (خطالرأس، آبراهه، کوره راه، جاده، و...)
- مرزهای عرفی
- مرزهای حوزه آبخیز

۴. از گروه بخواهید مرز سری های پیشنهادی خود را روی کاغذ شفاف ترسیم کنند و هر گروه از رنگ متفاوتی استفاده کند.
۵. کاغذهای شفاف مختلف را روی هم قرار دهید و در مورد تطابق ها و تفاوت های مرزهای سری های پیشنهادی بحث کنید.
۶. در مورد مرز پیشنهادی برای سری ها به توافق همگانی برسید و قطعات (بلوک ها) را نام گذاری کنید.
۷. جنگل را بازدید کنید و صحت مرزهای پیشنهادی را ارزیابی کنید.
۸. مرزها را به طور شفاهی توصیف کنید و با استفاده از GIS آنها را به صورت نقشه در آورید.

پیوست ۶: تعیین اهداف مدیریتی و فعالیت ها

۱. گروه مدیریتی جنگلداری اجتماع محور را به گروه های کوچکتر تقسیم کنید و به هریک وظیفه تعیین اهداف مدیریت جنگل در یک بلوک را محول نمایید.
۲. جدولی را تهیه نموده و محصولات / خدمات اکوسیستم را در ردیف اول آن بنویسید.
۳. در ردیف دوم جدول، میزان بهره برداری مجاز سالانه برای هر خدمت اکوسیستمی را براساس تحلیل نتایج آمار برداری نشان دهید.
۴. در ردیف بعدی، مشکلاتی که ممکن است در اثر افزایش میزان بهره برداری از حد مجاز سالانه بوجود آید را بیان کنید. فرصت ها را در ردیف بعدی ذکر کنید. هنگام بررسی مشکلات، جنبه های تنوع زیستی و تغییر اقلیم را به طور ویژه مد نظر قرار دهید.
۵. با استفاده از مشکلات و فرصت ها، اهداف مدیریتی را در ردیف بعد تعریف نمایید. به خاطر داشته باشید که جنگلداری چند منظوره اجتماع محور به دنبال بهره برداری چند منظوره است بنابراین می توان بیش از یک هدف را

تعریف نمود. البته می توان یک هدف مدیریتی مشترک و کلی که همه اولویت های مدیریتی را در بر بگیرد را نیز تعریف نمود.

۶. در ردیف بعد، اقدامات ضروری برای دستیابی به اهداف را با جزئیات قید نموده و امکان دستیابی به اهداف توسط اجرای این اقدامات را از طریق پرسش بررسی کنید.

خدمات اکوسیستم					
آب معدنی	اکوتوریسم (طبیعت گردی)	بذر / میوه	هیزم	چوب	ویژگی مدیریتی
					میزان بهره برداری سالانه برای سری
					حد مجاز بهره برداری برای جنگلداری اجتماع محور
					مشکلات
					فرمت ها
					اهداف مدیریتی
					اقدامات

۷. در مورد اینکه از بین اهداف مدیریتی جنگل کدام اقدامات باید در اولین برنامه کاری سالانه قرار گیرد بحث نمایید. اولویت های تعیین شده برای این اقدامات را به عنوان راهنما در نظر بگیرید و تلاش کنید تا این اقدامات را به طور یکنواخت در طی دوره ده ساله پروژه (برنامه) توزیع کنید.

۸. اطمینان حاصل نمایید که این اقدامات SMART (مشخص، قابل اندازه گیری، قابل دستیابی، مرتبط، و زمان مند) هستند. شما می توانید از فرمت جدول زیر استفاده نمایید. از ستون های آخر جدول برای گزارش پیشرفت کار سالانه استفاده نمایید (نتایج کمی و ملاحظات) دستاورد برنامه یا هر گونه رویداد مرتبط را در این ستون ها ارائه نمایید.

فرمت برنامه کاری سالانه

هدف	فعالیت	سری	کمیت	واحد	ماه	میزان (کمیت) دستیابی	ملاحظات
هدف ۱	فعالیت ۱						
هدف ۲	فعالیت ۲						

پیوست ۷: تعریف فرآیندهای اجرایی و عملی

- کارگروه جنگلداری اجتماع محور فرآیند پیاده‌سازی و اجرایی را در قالب یک ماتریس خلاصه می‌کند:
- در ستون سمت راست جدول همه اهداف مدیریتی که در مرحله قبل شناسایی شد را فهرست کنید. در ستون دوم، نام قطعاتی (بلوک‌هایی) که اهداف مدیریتی برای آنها قابل اجراست را بیاورید (جدول زیر را مشاهده کنید). همچنین، فراموش نکنید که فرآیند بازبینی در انتهای دوره برنامه را نیز اضافه کنید.
 - در ستون بعد، اقدامات ضروری برای دستیابی به اهداف مدیریتی را با جزئیات کامل ذکر کنید و برای هر یک از اهداف یک اولویت (زیاد، متوسط، کم) تعیین نمایید.
 - سپس، مراحل لازم برای پیاده‌سازی اقدامات (اینکه چگونه فعالیت‌ها اجرا خواهند شد) و چه کسی فعالیت را انجام خواهد داد را ذکر کنید.
 - در نهایت، با یکدیگر بررسی کنید که آیا فعالیت‌های غیر ضروری در لیست وجود دارد، یا، آیا اقدامی هست که از قلم افتاده باشد. از خود پرسید که آیا پیاده‌سازی فعالیت‌های ذکر شده برای یک هدف به دستیابی به آن هدف منتج خواهد شد.

مثالی از مراحل اجرایی مدیریت جنگل

هدف	سری	فعالیت (اقدام)	اولویت	مراحل اجرا	مسئولیت‌ها
هدف ۱					
هدف ۲					
هدف ۳					

پیوست ۸: طراحی برنامه پایش

- همه اهداف مدیریتی که در ماتریس اهداف مدیریت جنگل آمده را لیست کنید.
- در مورد هر هدف بحث کنید و سعی کنید شاخص‌هایی که می‌توانند برای سنجش میزان دستیابی به هدف مورد نظر مورد استفاده قرار گیرند را شناسایی کنید.
- سعی کنید که شاخص‌های انتخابی ساده و روشن باشند (سعی کنید که شاخص‌ها SMART باشند به بالا مراجعه کنید)
- بر روی یک لیست کوتاه از شاخص‌ها، که گروه مدیریت جنگلداری اجتماع محور آنها را پایش خواهد کرد، به توافق برسید.
- در مورد فرآیند پایش (چه زمانی، چگونه، چه کسی، کجا و...) به توافق برسید (جدول را مشاهده کنید)

فرمت پایش مشارکتی منابع جنگل

هدف	شاخص	پایش چگونه انجام خواهد شد؟	چه کسی پایش را انجام خواهد داد؟	ملاحظات
هدف ۱				
هدف ۲				

پیوست ۹ : ارزیابی اثرات زیست محیطی به صورت مشارکتی

اثرات احتمالی را در سطر اول جدول در دو گروه اثرات زیست محیطی و اثرات اقتصادی-اجتماعی لیست کنید (جدول را مشاهده کنید)

اثرات اقتصادی-اجتماعی				اثرات زیست محیطی				فعالیت
ملاحظات	میزان (کمیت) دستیابی	ارزش های فرهنگی / مذهبی	استفاده سنتی از جنگل	پوشش گیاهی	حیات وحش	آب	خاک	
								فعالیت ۱
								فعالیت ۲

۲. سپس، فعالیت های برنامه مدیریت جنگلداری اجتماع محور را در سمت راست ماتریس لیست کنید و با اعضای گروه مدیریت جنگلداری اجتماع محور بحث کنید که آیا این فعالیت ها بر روی گروه های مختلف تأثیر مثبت، منفی یا خنثی خواهد داشت.

۳. زمانی که گروه در مورد اثرات (مثبت/منفی بودن) به توافق رسید، با آنها در مورد میزان اثرات بحث کنید و آن را با تعداد - یا + نشان دهید (برای مثال، --- برای اثر خیلی منفی)

۴. کل ماتریس را تکمیل کنید.

۵. به ارزیابی مقدماتی منابع جنگل که به ارزیابی وضعیت آبخیز می پردازد، مراجعه کنید.

۶. یک جدول شامل وضعیت آبخیز به تفکیک قطعه (بلوک) را ایجاد کنید و فعالیت های پیشنهادی برای هر قطعه (بلوک) به همراه اثرات مثبت، منفی و شدت آن را در جدول بیاورید.

۷. هر فعالیت دارای اثر منفی را به طور جداگانه لیست کنید و راهکارهای کاهش این اثرات منفی را شناسایی کنید.

پیوست ۱۰. مالکیت زمین و منابع های پایلوت جنگلداری اجتماع محور

سابقه

مالکیت به عنوان شیوه دسترسی مردم به زمین و منابع طبیعی تعریف می شود و می توان آن را با «مجموعه ای از حقوق» مشخص کرد (شکل ۱، جدول) (Larson ۲۰۱۲)

شکل ۱: برخی از حقوق ذی نفعان از (CAPRI ۲۰۱۰)

این مجموعه شامل حق دسترسی، بهره برداری (برداشت)، مدیریت، جلوگیری از بهره برداری دیگران، دریافت خسارت، حق واگذاری بهره برداری و منابع آن در مدت معین می باشد. توصیف این مجموعه از حقوق، رژیم مالکیتی خاصی را تعریف می کند که به نوبه خود روابط قدرت بین ذی نفعان را تعریف می کند.

جدول ۱: مجموعه ای از حقوق با توضیحات

توضیحات	حق
چه کسی مجاز به ورود به عرصه است؟	دسترسی
چه کسی می تواند از منابع (هیزم، چوب، محصولات غیرچوبی جنگل، غیره) یا عرصه (چرای دام و غیره) بهره برداری کند. این مورد شامل کسب درآمد از جنگل می گردد.	بهره برداری
چه کسی حق تنظیم مقررات استفاده از منابع را دارد؟ چه کسی حق طراحی استفاده آتی از منابع را دارد؟	مدیریت
چه کسی حق صدور مجوز ورود سایر افراد به عرصه را دارد؟ چه کسی حق محدود سازی استفاده سایرین از منابع را دارد؟	انحصار
چه کسی حق فروش، اجاره، ارث یا رهن اراضی یا منابع را دارد؟	واگذاری
آیا بابت فسخ قرارداد قبل از پایان دوره خسارتی به جوامع محلی پرداخت می شود؟ در صورت مثبت بودن چگونه و چه کسی بهره مند خواهد شد؟	فرآیند جبران خسارت
به چه مدتی تمامی این حقوق (یا هر یک از این حقوق) اعتبار دارند؟	مدت اعتبار این حقوق

رژیم مالکیتی موافقت شده برای حوزه های پایلوت پروژه هیرکانی

حق دسترسی

حق تعیین دسترسی به جنگل با سازمان جنگل است. در حال حاضر دسترسی به جنگل برای همه آزاد است. بنابراین اعضای جامعه محلی حق جلوگیری از ورود سایر افراد به حوزه های جنگلداری اجتماع محور در حوزه های پایلوت را ندارد.

حق بهره برداری (استفاده)

در حوزه های پایلوت جنگلداری اجتماع محور، جامعه ای که توسط شرکت تعاونی مجری معرفی شده است، حق استفاده از جنگل را به شرح زیر دارد:

- جمع آوری هیزم با دریافت مجوز
 - برداشت محصولات فرعی جنگل (غیر چوبی)
 - اکوتوریسم
 - چرای دام
 - هر استفاده عرفی دیگر
 - کسب درآمد، به عنوان مثال از طریق فروش چوب، در قالب روال قانونی و طرح
- به صورت جزیی، در طرح جنگلداری چندمنظوره اجتماع محور (CFMP)، حق استفاده بسته به قابلیت اکوسیستمی حوزه پایلوت جنگلداری اجتماع محور مشخص می شود. براساس سیاست تنفس جنگل، ممکن است برداشت چوب مجاز نباشد. حق استفاده از شن و ماسه، سنگ، آب و سایر منابع ممکن است به صورت موردی مجاز باشد.
- بایستی تاکید شود که سایر افراد حق ورود به حوزه جنگلداری را دارند، اما حق بهره برداری از هریک از منابع آن با جامعه محلی یا شرکت تعاونی مجری می باشد.

حق مدیریت

حق مدیریت، حق تنظیم الگوهای داخلی استفاده یا تبدیل / تغییر منابع را تعریف می کند. مسلماً مدیریت شامل تصمیمات، روش ها و مفاهیمی است که تصمیم گیری استراتژیک و عملیاتی را دربرمی گیرد، در حالی که بهره برداری استفاده آتی از مجموعه منابع را تعریف می کند، مدیریت شامل تصمیم هایی در مورد بهره برداری آتی از آن نیز می باشد.

حقوق مدیریت می تواند به شرح زیر باشد:

- تصمیم گیری در مورد حفاظت و بهره برداری
- تصمیم گیری در مورد پایش و نظارت

• قضاوت در مورد تعارضات و منازعات

• ارزیابی خسارات

در حوزه‌های پایلوت جنگلداری اجتماع محور، جامعه‌ای که شرکت تعاونی را نمایندگی می‌کند، در صورت تایید سازمان جنگل، حق تعیین اهداف اصلی مدیریت جنگل را دارد. حق مدیریت چرا همچنان برای جامعه باقی است. حق توسعه هر زیرساخت (جاده و غیره) در جنگل با سازمان جنگل و با مشورت جامعه محلی است. حق تغییر کاربری زمین با سازمان جنگل است (به عنوان مثال تبدیل جنگل به انواع دیگر کاربری‌ها).

حقوق مدیریت	سازمان جنگل	جوامع محلی
تعیین اهداف مدیریت جنگل	✓	✓
مدیریت چراي دام		✓
توسعه زیر ساخت‌ها	✓	✓
تغییر کاربری اراضی	✓	

حق انحصار

حقوق مدیریت	سازمان جنگل	جوامع محلی
محدودیت بهره برداری برای افراد غیر عضو		✓
مسدود مجوز بهره برداری برای افراد غیر عضو در شرایط خاص	✓	

حق واگذاری

حق مالکیت، رهن و اجاره زمین تحت قوانین ملی و به صورت بی قید و شرط در دست سازمان جنگل می‌باشد. انتقال حقوقی ناشی از بهره برداری طرح جنگلداری اجتماع محور در جامعه محلی (به عنوان مثال از طریق ارث) تا زمانی که از توافق رسمی بین جامعه و سازمان جنگل بر اساس طرح جنگلداری تخطی نکرده است، با جامعه محلی باقی می‌ماند.

مدت اعتبار حقوق

مدت زمان ده ساله برای دوره اعتبار حقوق مربوط به جنگلداری اجتماع محور مورد توافق بوده و این دوره منطبق با اعتبار طرح جنگلداری اجتماع محور است.

فرآیند جبران خسارت

در حال حاضر هیچ توافقی در فرآیند جبران خسارت به دست نیامده، حتی اگر حق مالکیت پیش از انقضای طرح جنگلداری اجتماع محور نقض یا لغو شود.

پیوست ۱۱- چارچوب قانونی

سابقه

چارچوب قانونی توانمند، پیش‌نیاز کلیدی موفقیت در جنگلداری اجتماع‌محور است. این چارچوب باید قادر به تبیین تعادل قابل قبول بین حقوق و مسئولیت‌های جامعه باشد (D. Gilmour, 2016). چارچوب قانونی شامل چندین سطح است. (D. Gilmour, 2007)، بالاترین سطح به وسیله قانون اساسی، قوانین و سیاست‌ها بیان شده است. این موارد ابزار قانونی هستند که در مرکز توجه سازمان‌های دولتی قرار داشته و به راحتی تغییر نمی‌کنند و از سوی دیگر، چارچوب مدیریت جنگل‌ها را تعریف می‌کنند. سطح بعدی چارچوب قانونی شامل مقررات، دستورالعمل‌های وزارتخانه‌ها و دستورالعمل‌هایی است که معمولاً توسط سازمان‌های اجرایی در وزارتخانه یا بخش اداری تصویب می‌شود، در مورد این پروژه توسط سازمان جنگل تصویب می‌شود. این چارچوب قانونی توازن بین حقوق جوامع محلی در مدیریت جنگل‌ها و مسئولیت‌های مرتبط را تعیین می‌کند (نگاه کنید به حق مالکیت). این چارچوب شامل مقرراتی برای آماربرداری، تهیه طرح‌های مدیریت، تطابق مقررات برای اخذ مجوز، نگهداری سوابق، حسابرسی، پرداخت مالیات و هزینه‌های مربوط به برداشت، حمل و فروش محصولات جنگلی است (D. Gilmour, 2016). چارچوب قانونی شامل واگذاری مسئولیت اجرای طرح جنگلداری اجتماع‌محور و مزایای ناشی از آن برای هر یک از طرفین آن است.

چارچوب مقررات قانونی برای حوزه‌های پایلوت جنگلداری اجتماع‌محور

سیاست، چارچوب قانونی و نهادی

چارچوب قانونی و سیاسی موجود که در گزارش مشاور سیاست‌گذاری و قوانین پروژه سیرکانی آورده شده است سلاک عمل در حوزه‌های پایلوت پروژه هیرکانی خواهد بود. معافیت از مقررات خاصی برای حوزه‌های پایلوت مطابق شرایط مندرج در ذیل است.

حق / مسئولیت	جامعه محلی	سازمان
مالکیت	✓	✓
وضع مقررات عرفی مدیریت منابع و حقوق عرفی جنگلداری اجتماع‌محور		✓
تعیین میزان اجاره یا پرداخت برای کاربری اراضی توسط جوامع محلی		✓
منافع حاصل از چوب، محصولات فرعی، چرا، گردشگری، هیزم، شن و آب	✓	

فرایندهای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری

جامعه محلی مسئول سازمان‌دهی خود برای تشکیل یک گروه است. حقوق این گروه عبارت‌اند از:

- سازمان‌دهی خود در قالب یک سازمان اجتماع محور (CBO) یا گزینه‌های دیگر. در ایران گزینه انتخابی دیگر تعاونی است که می‌تواند اشکال مختلف قانونی داشته باشد.
- تعریف عضویت در گروه و انتخاب نمایندگان
- تعیین نحوه تسهیم منافع و قیود عدالت
- تصمیم‌گیری در خصوص الزامات استخدامی برای اجرای طرح جنگلداری اجتماع محور

تصمیم‌گیری می‌تواند با توافق و به‌طور مشترک توسط جامعه محلی و سازمان جنگل صورت پذیرد و در طرح جنگلداری درج گردد. سازمان جنگل می‌تواند دریافت کمک‌های مالی (وام) توسط سازمان‌های اجتماع محور را تسهیل کند.

قوانین عملیاتی و اجرایی

سازمان	جامعه محلی	حق / مسئولیت
✓	✓	دریافت مجوز ویژه برای آزمون جنگلداری اجتماع محور
✓		تعیین حداکثر سطح جنگلداری اجتماع محور
✓		تعیین دوره جنگلداری اجتماع محور
✓		تعیین شرایط خاص برای واگذاری جنگل
✓	✓	آماربرداری برای تهیه طرح جنگلداری اجتماع محور
✓	✓	محتویات طرح جنگلداری اجتماع محور
✓	✓	فرآیند طراحی جنگلداری اجتماع محور
✓		پشتیبانی از توسعه جنگلداری اجتماع محور
	✓	مسئولیت اجرا طرح جنگلداری اجتماع محور
✓	✓	حق و مسئولیت صدور مجوز برای بهره‌برداری
✓		نشانه‌گذاری

فرآیند پایش و نظارت

فرآیند پایش و نظارت به‌صورت مشترک بین سازمان جنگل و جوامع محلی انجام می‌شود. مسئولیت جوامع محلی در این مورد کمتر است، درحالی‌که سازمان جنگل نقش نظارتی دارد.

سازمان	جامعه محلی	حق / مسئولیت
✓	✓	پایش پایداری
✓		نظارت بر اجرا
	✓	مستندسازی
	✓	حسابداری
	✓	حسابرسی
✓		اخذ خسارت - غیر اعضا
	✓	اخذ خسارت - از اعضا
	✓	حل تعارضات داخلی
✓		حل تعارضات داخلی موردی
✓		حل تعارضات بیرونی
✓		نماینده‌گی در محاکم

معیارها

امتیاز (امتیاز کامل ۱)

علاقه مندی جامعه به اجرای جنگلداری اجتماع محور

۰	اعضای جامعه به جنگلداری اجتماع محور علاقمند نیستند.
۰/۲۵	برخی اعضای جامعه علاقه خود را به جنگلداری اجتماع محور نشان می‌دهند، ولی اکثریت بی‌تفاوت هستند.
۰/۵	اعضای جامعه تقریباً به قسمت‌های مساوی از حامیان، مخالفان و بی‌تفاوت، تقسیم می‌شود.
۰/۷۵	اعضای جامعه علاقمند به جنگلداری اجتماع محور می‌باشند، ولی برخی از آنها همچنان شک و تردید دارند.
۱	تمام اعضای جامعه علاقمند به جنگلداری اجتماع محور.

تجربه مدیریت جنگل به شیوه اجتماع محور

۰	هیچ سابقه و فعالیت جمعی در مورد مدیریت بومی جنگل قبل از ملی شدن جنگل ها موجود نمی‌باشد.
۰/۲۵	سابقه و فعالیت جمعی در مورد فعالیت‌های مدیریت بومی جنگل وجود دارد.
۰/۵	قبلاً تعاونی جنگلداری فعال بود اما مدتها پیش عملیات متوقف شده است.
۰/۷۵	تعاونی جنگلداری تا سال های اخیر فعال بوده است.
۱	تعاونی جنگلداری همچنان فعال است.

معیارها

امتیاز (امتیاز کامل ۱)

شکل و وضعیت اقدامات جمعی

جامعه همچنان در مورد مسائل عمومی که نیاز به اقدام مشترک دارد اتفاق نظر ندارد و معمولاً خود را سازماندهی نمی‌کند.	۰
جامعه همکاری محدودی را نسبت به مسائل عمومی نشان می‌دهد.	۰/۲۵
جامعه گاهی در کارهای زیربنایی عمومی (مانند ساخت جاده) همکاری می‌کند.	۰/۵
به‌طور کلی جامعه نسبت به مسائل عمومی همکاری خوبی را نشان می‌دهد، اما گاهی اوقات تفرقه وجود دارد.	۰/۷۵
جامعه همیشه همکاری داخلی خوبی نسبت به مسائل مربوط به نگرانی عمومی نشان می‌دهد.	۱

خصوصیاتی جمعیتی جامعه (اندازه جمعیت و همگنی و ناهمگنی)

جامعه بزرگ است (جمعیت > ۱۵۰۰) و / یا افراد استراتژی‌های معیشت مختلفی را دنبال می‌کنند (به‌عنوان مثال دامداران مهاجر و کارمندان دولت) و یا اختلاف درآمدی زیادی وجود دارد.	۰
جامعه متوسط است (جمعیت ۱۰۰۰ - ۱۵۰۰) و افراد استراتژی‌های معیشت مختلف قابل توجهی را دنبال می‌کنند و / یا اختلاف درآمدی زیادی وجود دارد.	۰/۲۵
جامعه نسبتاً کوچک است (جمعیت ۵۰۰ - ۱۰۰۰) و اکثر مردم استراتژی‌های معیشت مختلف کمی را دنبال می‌کنند و / یا اختلاف درآمدی متوسطی وجود دارد.	۰/۵
جامعه کوچک است و مردم عمدتاً از یک استراتژی معیشتی یکسان استفاده می‌کنند (به‌عنوان مثال دامداران) و اختلاف درآمدی متوسطی وجود دارد.	۰/۷۵
جامعه کوچک و غالباً با استراتژی‌های معیشتی همگن می‌باشد و اختلاف درآمدی کوچک می‌باشد.	۱

ظرفیت اجرای جنگلداری اجتماع محور

جامعه عمدتاً شامل افراد مسن و / یا جمعیت مهاجر است.	۰
چند نفر (تعداد کمی) از افراد جامعه ساکن دائمی با سن کار هستند.	۰/۲۵
نسبت قابل توجهی از اعضای جامعه، ساکن دائمی با سن کار هستند.	۰/۵
نسبت قابل توجهی از اعضای جامعه، ساکن دائمی با سن کار هستند و دارای مهارت‌هایی برای مدیریت جنگل می‌باشند.	۰/۷۵
اکثریت اعضای جامعه، ساکنان دائمی با سن کار هستند که دارای مهارت‌هایی برای مدیریت جنگل می‌باشند و برای کار در جنگل آمادگی لازم را دارند و در دسترس هستند.	۱

معیارها

امتیاز (امتیاز کامل ۱)

وابستگی به منابع مشترک جنگل

جامعه به دنبال گزینه‌های معیشتی غیر جنگلی است.	۰
جامعه پتانسیل اقتصادی را در جنگل می‌بیند، اما در حال حاضر از آن استفاده نمی‌کند.	۰/۲۵
برخی از اعضای جامعه از جنگل برای چرا، دام استفاده می‌کنند.	۰/۵
اکثریت اعضای جامعه از جنگل برای چرا، دام و سایر منابع استفاده می‌کنند.	۰/۷۵
جامعه جنگل را برای الوار و دیگر منابع جنگلی مدیریت می‌کند.	۱

کاهش منابع جنگلی و کمیاب پنداشتن آن‌ها

اعضای جامعه احساس می‌کنند که جنگل به اندازه‌ای تخریب یافته است که برای آن‌ها بی‌ارزش است.	۰
اعضای جامعه احساس می‌کنند که منابع جنگلی بطور رایگان برای آنها قابل دسترس است و هیچ دلیلی برای سازماندهی مدیریت آنها وجود ندارد.	۰/۲۵
اعضای جامعه تا حدی نگرانی خود را نسبت به کاهش منابع جنگلی نشان می‌دهند، اما علاقه چندانی به حفاظت از آن ندارند.	۰/۵
اعضای جامعه احساس می‌کنند که حفاظت از جنگل در صورتی که برای آن‌ها مزیت داشته باشد، ارزشمند است.	۰/۷۵
اعضای جامعه نگرانی زیادی نسبت به کاهش منابع جنگل (کیفیت و کمیت) نشان می‌دهند و حفاظت از جنگل را بسیار ارزشمند می‌دانند.	۱

امکان سودآوری فوری از منابع جنگلی

جنگل به طور کامل تخریب یافته است طی یک دهه قبل از امکان بهره‌برداری، نیاز به سرمایه‌گذاری دارد (مثل: جنگلکاری و ...).	۰
جنگل تخریب شده است و نیاز به محدود کردن فعالیت‌های مخرب (مثل: چرا) طی یک دوره طولانی قبل از امکان بهره‌برداری از آن دارد تا جبران خسارت شود.	۰/۲۵
مزایایی که از جنگل به دست می‌آید برابر هزینه‌های سرمایه‌گذاری شده از ابتدای اجرای طرح جنگلداری چندمنظوره اجتماع محور می‌باشد.	۰/۵
مزایا به دست آمده اندکی بیشتر از هزینه‌های سرمایه‌گذاری شده از ابتدای طرح جنگلداری چندمنظوره اجتماع محور می‌باشد.	۰/۷۵
مزایای اقتصادی قابل توجه‌ای را می‌توان از ابتدای اجرای طرح جنگلداری چندمنظوره اجتماع محور از جنگل بدست آورد.	۱

معیارها

امتیاز (امتیاز کامل ۱)

مرز و محدوده جنگل کاملاً مشخص و بدون تعارض در نزدیکی روستا

مرزهای سامانه عرفی روستا نامشخص می‌باشد و ادعاهای هم‌پوشانی در مورد منطقه پیشنهادی جنگلداری اجتماع محور میان جوامع وجود دارد.	۰
مرزهای سامانه عرفی روستای مشخص است، اما دامداران مهاجر یا سایر ساکنان غیردائمی دارای حق بهره برداری عرفی در منطقه پیشنهادی جنگلداری اجتماع محور می‌باشند.	۰/۲۵
منطقه پیشنهادی جنگلداری اجتماع محور شامل مناطقی است که در آنها ادعاهای عرفی برای چرای اراضی وجود دارد و بین سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و دامداران منطقه، اختلاف وجود دارد.	۰/۵
منطقه پیشنهادی جنگلداری اجتماع محور شامل مناطقی با ادعاهای عرفی برای چرا، است، که در عین حال با هیچگونه تضاد و اختلافی روبرو نیستند.	۰/۷۵
نقشه‌برداری مالکیتی برای روستا انجام شده، مالکیت اراضی مشخص و تضمین شده است و هیچ گونه تعارضی در مورد منطقه جنگلداری اجتماع محور وجود ندارد.	۱

تعارضات موجود

جامعه سرشار از تضادهای داخلی و خارجی در مورد استفاده از منطقه پیشنهادی برای جنگلداری اجتماع محور است، یا دولت برنامه‌های دیگری برای منطقه پیشنهادی جنگلداری اجتماع محور دارد.	۰
جامعه دچار تضادهای داخلی در مورد استفاده از منطقه پیشنهادی برای جنگلداری اجتماع محور شده است، و/یا تضادهای شدید خارجی با جوامع دیگر/کاربران جنگل و/یا سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری وجود دارد.	۰/۲۵
جامعه فارغ از تضادهای داخلی و خارجی با جوامع دیگر است، اما تضادهای خارجی زیادی با سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری دارد.	۰/۵
جامعه تا حد زیادی فارغ از تضادها به ویژه در مورد منطقه پیشنهادی جنگلداری اجتماع محور است.	۰/۷۵
جامعه فارغ از تضادهای داخلی و خارجی به ویژه در مورد منطقه پیشنهادی جنگلداری اجتماع محور است.	۱

نکاتی دیگری که باید به آنها پرداخته شود:

- آیا بین اعضای جامعه تضادی در مورد استفاده از جنگل وجود دارد؟
- آیا منطقه پیشنهادی جنگلداری اجتماع محور نزدیک به روستا است؟
- آیا این منطقه از روستا قابل مشاهده است؟
- آیا اعضای جامعه به یکدیگر اعتماد دارند؟
- آیا عضویت در گروه بهره برداران مشخص است؟